

miatt kijátsszuk őket egymás ellen, nemhogy megszüntetnők, sőt inkább fokozzuk feszültségüket. Egyáltalán: minden olyan kísérlet, amely a társadalmi egységet a művelődés egységével akarja megteremteni, csakis a műveltség színvonalának süllyedésével járhat. Épp ezért ne sietessük annak a vékony rétegnek pusztulását, amely megtépázva bár, de mégis képviseli még az európai, humánus hagyományt. Legalább egyelőre ez véd meg attól, hogy kultúránk és műveltségünk végkép eltömegesedjék.

Prohászka Lajos.

A NEMZETI ÉS VILÁGTÖRTÉNELEM ÉRTÉKELÉSE ÉS TANÍTÁSA.

A történelem tudománykörének nemzeti és egyetemes vonatkozásban való művelése és tanítása olyan kérdés, amely újabban az egész-világon maga felé terelte a figyelmet és alig hinném, hogy olyan országban, mint Magyarország, amely mögött az európai országok sorában ily hosszú mult áll; hogy annál a nemzetnél, mely a maga évezredes történetének alapján állva küzd a létért az európai nemzetek között és amely nehéz időkben tanácsért mindig a maga hagyományaihoz fordul; hogy abban a világban, mely az ő sorsára ma talán minden időknél döntőbb hatást gyakorol: ne volna érdemes és fontos legalább egy pillanatra megállani és megtekinteni azokat az erőforrásokat, melyekből a nemzet önfenntartásában és a maga érdekeinek megvédésében táplálkozik és amelyeknek éppen ezért kiapadniok sohasém szabad.

Némi jogot ad erre nekem az a körülmény, hogy amikor négy évtizeddel ezelőtt a budapesti egyetemen a történelmi szakot választottam, társaimtól, akik ma ez ország vezető helyein állnak, eltérőleg és attól kezdve különösen, a nemzeti történelem helyett világtörténelemmel foglalkoztam. Nem hiszem, hogy pusztá szezély lett volna ennek oka, mert negyven éven át alig változott bennem az a meggyőződés, hogy amint a nemzet nem él és nem is élhet légiüres térben, úgy a nemzeti történelem sem nem művelhető, sem nem tanítható egymagában. Amint a földrajz is csak igen szűk térre szorulna, ha nem tanítanánk benne a közeli és távoli országokat, a földrészeket és óceánokat, ha nem ismertetnénk meg az emberiség egyetemét és egész lakóhelyét: egyszóval, ha nem mutatnánk meg benne a világot, amelynek valamennyien vándorai vagyunk és amelyben vándorolni készültem én is, ki társaimtól elszakadva a világ megismerésére vágytam és ki a mai világ

¹ Felolvasta a szerző a Magyar Paedagogiai Társaság 1940. április 20-iki rendes felolvasó ülésén.

történetének tanújaként nem egy fejezetének alakulását, szerencsés körülmények folytán, közelről figyelhettem: akkor éppen azt a képet vonnánk el a fiatal nemzedéektől, amelynek keretéből a magyar nemzet multja és jövője a világ fejlődésének alkatrészeként tükröződik és kialakul.

Négy évtized vándorlása után, egyetemi előadásaimnak hatvanadik félévében meg kell vallanom, elgondolkodásra készítetett az a tanítványaimtól nem egyszer hallott vallomás is, hogy a történelem az, amit az iskolában kevésbé szerettek és nem kis mértékben ez a vallomás indított arra, hogy pályám estéjén, visszatekintvén az elmult négy évtizedre, néhány közvetlen tapasztalatból származó megfigyelést mondjak inkább, mint üres elméleteket és semmitmondó frázisokat.

I.

A történelem tárgya nem lehet más, mint az ember, annak élete és küzdelmei: mindaz, amit az emberi élet felmutat az egyesekben éppen úgy, mint a nemzetekben vagy az emberiségben. Mert mindhárom ugyanazt az emberi életet tükrözi: *egyed emberek életét*, amelyekről a divatba jött romantikus életrajzok annyi érdekeset nyújtanak; a *nemzet életét*, amely tágabb közösséget lelkesít és teszi ezt különösen ma, amikor a nemzeti öntudat mindenütt magas fokra emelkedett; az *emberiség életét*, amely nagy ócéánként áll előttünk és amelynek partjain annyian ültek már, hogy hallgassák a tenger morajlását és keressék nagy titkok megfejtését, amik továbbra is titkok maradtak.

A történetbölcselek rendszerint két kategóriában oszlanak meg: a filozófia művelői csak hiszik azt, hogy rendszert adnak a történelemnek, mert ezt a rendszert még senki sem alkotta meg; a történettudomány szakemberei szintén csak hiszik azt, hogy a filozófia magaslataig emelkednek akkor, ha szakismereteiktől eltávolodva idegen mezőkre tévednek és onnan akarják hazahozni, amit otthon hagytak.

A történelem filozófiája ugyanis az életnek és az emberi élet bölcséletének az a kategóriája, hol az értelem talán leginkább szorul megfigyelésre és tapasztalatokra. Nem fogunk tévedni akkor, ha feltesszük, hogy valaki azért szereti legkevésbé a történelmet, mert az, aki őt erre tanította, maga sem tudta neki megmutatni az életet, az emberi életküzdelem szépségeit és nem tudta átvinni reá annak megkapó hatását, miután őt magát sem kapta meg semmi, amint a vak nem értékeli a színeket. Talán csak az évszámok tömegét igyekezett, jobb ügyre méltó buzgalommal, fejben megtartani és megtartatni, pedig azokra mindössze annyi szükség van az emlékezetben, amennyire ismerőseinknek életkora érdekel bennünket.

Legyünk tisztában azzal, hogy az emberiség története meg nem szakadó és meg nem szakítható, egységes folyamat; olyan folyto-

nosság, amelyet e szerint korszakok sem tudnak megszakítani. Mert a korszakot nem a történelem találta ki, hanem a vonatkozó ismeretek tömegében az ember csoportosít vagy választ el azért, hogy ő maga tájékozódjék. Amint a csillagok nem tudják, hogyan hívjuk őket a csillagászatban, úgy az általunk felállított valamely történelmi korszak első évében sem tudhatta valaki, hogy tavaly még egy régebbi korszakban élt azért; mert félezer évvel azután egy historikus a maga íróasztalán így vágta ketté a történelem folyamatát.

Ugyanígy alkotja a történelmi fejlődésnek egységes és közös alapját az egyetemes vagy világtörténet, mert a nemzetek szerint való megosztás és megkülönböztetés oka szintén bennünk rejlik, akikhez a magunk nézete közelebb van, mint amennyire a világ vagy annak távolabbi részei lehetnek. A gyermek előbb a szobát ismeri meg, amelyben él; azután a falut és a vidéket; csak azután az országot és később tudja meg, hogy az egész világ olyan emberekkel van tele, mint ő maga. Ezt azonban nem pusztán azért kell tudnia, mert a földrajzban erre megtanítják, hanem azért is, mert ő is ember, aki emberek között él és aki az emberektől és az emberiségtől a maga sorsát nem tudja elkülöníteni. Így a történelemnek minden vonatkozásban közös alapját az emberiség történelme, a világtörténelem adja még akkor is, ha tanítását nem a világra, hanem hozzánk közelebb eső részével kezdjük.

II.

Ha feltesszük azt, hogy a történelem tárgyát az ember, alapját pedig az emberi élet alkotja, akkor azt is fel kell tennünk, hogy a történelmi fejlődés kezdetleges alakját az emberiségnél éppen úgy, mint az egyes embernél, az a kezdetleges életműködés alkotja, mikor az ember a környezet hatását még kevésbé tudja leküzdeni. A történelem kezdetén, az őskorban, mikor még az embereknek és népeknek neveik nem voltak vagy legalább is nem maradtak reánk, mert a múzeumokban senki sem tudja megmondani nekünk azt, hogy valamely őskori eszköz kié volt: az ember életében és így az ember történetében is a környezet lenyűgöző hatása észlelhető. Az ember azon a területen, ahol élt, világosabban fejezvé ki magunkat, az ember és a környező természet viszonya: íme a milieu-elmélet magva, mellyel valamikor olyan nagyra voltak. Volt idő, mikor mindent a milieu-elméletből magyaráztak, mert nem tudták vagy nem törődtek azzal, hogy az életben és így a történelemben is az általánosítás nehéz és kockázatos. Mert a gyermek idővel megnő és ő akar uralkodni a természet, a környezet, a milieu felett.

Ha nem így volna, akkor nem volna ember és nem volna történelem.

A történelemnek ugyanis csak legmélyebb alapja az ember és a környezet hatása, és ennek vizsgálata, mert a kettő viszonyából már a társadalom alakul ki. Az említett három tényező: az ember, a környezet és a társadalom közül a két első a komponens, a harmadik a rezultáns; a társadalom az ember és a környezet hatását viseli magán és az ember életét magasabb fokon viszi tovább.

A társadalom nyújt további alapot a környezet fölött úrrá lett, bár ennek hatásától teljesen menekülni nem tudó ember munkájához: a mindennapi életszükséglettől adott anyagi, materiális munkához, melyben az embert már a veleszületett értelem segíti. Menyire túlzás volt az anyagelviséget valló, a materiális haladás kizárólagosságát hirdető materializmus, há tekintetbe vesszük azt, hogy az élet anyagi szükségleteinek viszonylagos kielégítése után a vezetést az értelem veszi át és a repülőgépet nem a motor vezeti, hanem az ember. Pedig még azt is hozzá kell tennünk, hogy a materiális, a gazdasági munkával együtt jelenik meg az értelmi vagy szellemi munka, tehát a tudomány és irodalom, az erkölcsi és szép-érzék, a tapasztalatoknak a fiatalabb nemzedékre való átruházása, tehát az oktatás és a nevelés is. A társadalomnak ezt a négy irányú munkáját: a gazdasági és szellemi életet, a művészetet, etikát és a nevelést együtt már nem fejlődésnek hívjuk, hanem művelődésnek. Alapja az anyagi és értelmi szükségletek kielégítése a nélkül, hogy akár az anyagi, akár a szellemtörténet kizárólagos jogosságát elismernénk. Ezen az alapon emeli ki magát az ember a környezetből és ezen az alapon helyezkedik föléje az emberi társadalom a maga munkája által, mely a szükségletek kielégítése után a munkát a művészet magaslatára emeli és hasonló munkára készíti elő az utódokat.

A társadalom munkája tehát a művelődés, ennek tudománya pedig a művelődéstörténelem.

Művelheti és taníthatja valaki pusztán az emberi fejlődés történetét, de akkor meg kell elégednie azzal, hogy a milieu-elmélet véget ér a fejlődés legmagasabb fokán álló társadalommal. Művelheti és taníthatja valaki a társadalmi munka történetét bármely vagy minden vonatkozásában, de meg kell elégednie azzal, hogy az, amit művel és tanít, a történelemnek csak egyik része, a művelődéstörténelem.

Amint nem lehet a történelem fogalmát beleszorítani az emberi fejlődés kezdetlegességébe, úgy nem állhatunk meg a művelődéstörténelem kizárólagosságánál sem, mert még mindig van egy valamennyinél fontosabb fokozat: az élet és az életküzdelem irányítása, a politika. A politikai történelem tehát a történettudomány kategóriái között a legmagasabb. Visszatekintve arra, mit néhány szóval elmondottunk, megállapíthatjuk, hogy a politika visszanyúlik a fejlődés és művelődés kategóriájába; nem hoz újat, mert

csak irányítása a meglevőknek; de irányítása nem egyéb, mint az élet irányítása és eredménye nem más, mint a történelem.

Ezért gondoltak mindíg a politikai történelemre akkor, amikor történelemről beszéltek; aminthogy minden elmélet ellenére is éppen a nagy történelmi események korszakában látjuk igazán azt, hogy az emberi élet irányításának legfelsőbb fokán az események irányítása, tehát a politika áll.

III.

A történelemnek egyes vonatkozások szerint való elaprózásánál sohasem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy a részekre bontás gyakran csak valaki nyomán történik, nem egyszer mulódivatnak hódolás, részben ki nem forrt kezdeményezés, melynek már előre le kell mondania az általánosításról. A történelem fogalmában ugyanis egy lényeges jegy az, ami sohasem változik: az, hogy a történelem a változás maga, mert a történelem a változás tudománya. Ha nem volna változás, nem volna élet, nem volna születés és halál, mert mindez szintén változás, az emberi változások tudománya pedig az, amit történelemnek hívnak.

Az ember és az emberiség változásainak kezdete nem lehet más, mint az ember és az emberiség kezdete; vége nem lehet más, mint a változások befejezése és elmúlása. Mindaddig, amíg a változások tartanak, addig tart a történelem folyamata is; megállás nélkül folyik az emberi élet vagy, ha úgy vesszük, a történelem, melyben a jelen éppen úgy láncszem, amint az volt benne a múlt és az lesz benne a jövő; minden, amióta emberi élet volt és amíg az emberi élet véget nem ér.

Ebből természetszerűen következik az, hogy a történelemben semmiféle korszak nincsen és ha van, azt a magunk könnyebb tájékoztatása végett mi magunk a magunk részére és használatára állítjuk fel. Ezért fontos az, hogy a korszakokra bontás ne sértse és ne zavarja meg a fejlődésnek zavartalanul egységes folyamatát, mert az erőszakos felosztás a tájékozódást nem teszi könnyebbé, hanem zavart okoz; nem is szólván arról, hogy a valóságnak egyébként sem megfelelő egyéni elgondolás, feltevés vagy kísérlet marad.

Elfogadhatónak mindössze három nagy korszak felállítása mutatkozik.

Ilyen mindenekelőtt az őskor, melynek népeit és embereit nem ismerjük, bár emlékei mindenütt nagy tömegeben maradtak reánk. Ilyen az ókor, amelynek népeit és egyéneit ismerjük, de a vonatkozó népek már vagy nem élnek, vagy nem alkotnak államokat. Ilyen végül a ma is államot alkotó népek története, a modern történelem. Külföldön ugyanis modern történelmen azokat a korszakokat értik, amelyeket mi középkor, újkor, és legújabb kor elnevezések alatt ismerünk.

A modern történelemnek abban a sajátosságában, hogy a ma is élő és államot alkotó népek történetét adja elő, már benne van a megkülönböztetés a népek és az egész emberiség, a nemzeti és világtörténelem között.

A nagy nemzetek helyzetét ebben a tekintetben megkönnyíti az, hogy maguk köré tudják csoportosítani a világ eseményeit; a kis nemzeteknél a helyzet fonákságát jelenti, hogy külön kell művelni és megtanulni a nagy népek és a világ történetét. Ez a probléma nehezedik mireánk magyarokra is, mert a világ eseményeit nem tudjuk Magyarország köré csoportosítani. Ebből azonban nem következik az, hogy a világnak nincs története és nincs emberiség. Súlyos tévedés tehát az a kívánság, hogy a külső világ helyes megismeréséről lemondjunk azért, mert azt látjuk, hogy a kis nemzetek sorsa többnyire a világ változásaihoz igazodik. Ellenkezőleg: életbevágó kötelesség az, hogy a kis nemzet vezetésére és irányítására hivatott nemzedékeket a világ helyes ismeretére megtanítsuk.

Ugyanezt vették észre a magyar országgyűlés rendjei már két évszázaddal ezelőtt, mikor kellő gondoskodást kértek a kormányzattól abban az irányban, hogy a fiatal magyar nemzedékek a világot és a nagy nemzeteket, azok nyelvét és viszonyait megismerjék, hogy megfelelő készültséggel jelenjenek meg és küzdhesenek a világ arénáján a magyar nemzet megmaradásáért. Az országgyűlés rendjei ezzel oly közzükséglet létezését állapították meg, amely teljes mértékben fennáll ma is, mert a magyar nyelv elszigeteltsége a mai napig nem változott és mert a magyar kormánzatnak ma is változatlanul kötelessége gondoskodni arról, hogy a nemzet irányítására és vezetésére hivatott fiatal magyar nemzedékek a világra vonatkozó ismeretekkel vértézve küzdjenek a világ nemzetei között a magyar nemzet fennmaradásáért. Az így megállapított közzükséglet kielégítésének semmiféle módja nem érinti magát a közzükséglet lényegét; kielégítésének módzataiba éppen azért nem is bocsátkozunk, mert a kérdés lényegét már a közzükséglet meghatározásával megadtuk.

Amint a kérdés lényegében benne van a modern nyelvek eredményes tanítása — természetesen a hangsúly nem a tanításon, hanem az eredményen nyugszik, — tekintet nélkül a modern nyelveket tanító erők formai végzettségére és minősítésére; amint benne van az, amit egyébként mindenki természetesnek fog tartani, hogy t. i. a földrajznak a külső világ képéről kellő fogalmat kell nyújtania: úgy benne kell lennie annak is, amiben fölötte hátra vagyunk, t. i. a világtörténelem eredményes tanításának.

A világtörténelem helyes művelése és tanítása tehát a megállapított közzükségletnek szerves alkatrésze. Ha javításra szorul, ez nem képzelhető el másként, mint hogy figyelembe kell vennie a közzükségletet, vagyis a világtörténelem művelésének és taní-

tásának helyes irányítója egyedül a közszükséglet lehet — a tudomány mai állásának figyelembevételével.

Meddő viták felkeltése helyett vagy elkerülésük céljából legyen szabad a vonatkozó közszükséglet kielégítésének alakulását megvilágítanunk.

IV.

A XVIII. század magyar országgyűléseinek sürgetésére az 1770-ben Bécsben kidolgozott *Norma Studiorum* valóban elrendelte a világtörténelem tanítását, de kikötötte, hogy azt Magyarország meglevő egyetemén idegen tanárnak kell tanítania. Ki gondolna ma közöttünk arra, hogy a világtörténelemnek ez a szembehelyezése a magyar nemzet történetével érezhető abban az idegenkedésben, amelyet a magyar nemzet valamikor az idegen anyagot előadó, rákényszerített idegen tanárral szemben, a tőle merőben idegen tan szak iránt érzett. Mikor az 1777-iki *Ratio Educationis* a világtörténelem utasításáról magyar tanerők útján gondoskodott, ez az aggály csak látszólag szűnt meg, mert alkalmilag ismét felmerült. Csökkenését részben a magyar kiadóknak az az elhatározása mutatta, hogy 1796-ban Gvadányi Józsefet, 1847-ben pedig Bajza Józsefet látták el idegen mintákkal, hogy azok után a világtörténelem iránt érdeklődő művelt magyar közönség részére világtörténelmi összeállításokat készítsenek.

Hogy a külső világ iránt mutatott érdeklődéssel együtt, a külső erők ellen folytatott küzdelem idején, a külső világ iránt érzett idegenkedés is megmaradt, annak bizonyítékát abban találjuk meg, amire senki nem gondolt eddig: a világtörténelem tanításának kérdésében.

A szabadságharcot követő elnyomás idején az idegen elnyomást végrehajtó idegen kormányszatnak ugyanis egyik első rendelkezése az volt, hogy a magyarországi oktatásügyből a nemzetközi vonatkozású tárgyak tanítását törölte és a magyar nemzet fiatal nemzedékeit a külvilág megismerésének szempontjából szükséges ismeretek megszerzésének lehetőségétől megfosztani törekedett. Ezzel szemben a magyar szabadságharc száműzöttjeinek élén az utolsó magyar kormány elnöke, Szemere Bertalan miniszterelnök, úgy vélte, hogy »nem tesz a magyar népnek különös szolgálatot az, aki megírván történetét, azt európai szempontra nem emeli fel és ezáltal a nemzetet is mintegy magával nem váltja ki azon szűk horizontról, melybe süllyedt azon hosszú időszakban, midőn hazai, de nem európai életet élt.« A magyar nemzet tragédiájának okait a világ nem ismerésében vélte felismerni.

Az egyik oldalon tehát az elszigetelt magyar nyelvet beszélő magyar nemzet fokozottabb elszigetelése, a másik oldalon a saját fennmaradásáért küzdő magyar nemzetnek azon szükséglet kielégí-

tésére vonatkozó törekvése, hogy a világ nemzeteivel kapcsolatban maradjon és azok között a maga helyét megállhassa: íme a megoldásra váró nem kis és nem könnyű feladat a nemzeti és a világtörténelem tanítása és művelése körül.

Hozzá kell tennünk, hogy Magyarországnak akkor még egyetlen tudományegyeteme csak 1865-ben, tehát az önkényuralom elmúlásával kapott világtörténelmi tanszéket. De mindjárt azt is hozzátehetjük, hogy hiába nyújtott ez a tanszék lehetőségeket, ha nem az egyetem nevéhez fűződik a szükségletek pótlása. Nem egyetemi professzor, hanem két gimnáziumi tanár küzdött, szerény eszközzel, de lankadatlanul, a szükségletek kielégítésén: *Ribáry Ferenc* és *Mangóld Lajos*.

Ha egyáltalában beszélhetünk arról, hogy valaki nem idegen minták nyomán, hanem a maga munkájának eredményeként, magyar szemszögből művelte és adta elő a világtörténelmet a maga egyetemességében, akkor Ribáry és Mangóld tankönyvein kívül *Márki Sándor* kolozsvári egyetemi tanár nevét kell megemlítenünk, aki 1910-ben eredeti világtörténelmi feldolgozással ajándékozta meg a nemzetet.

A világháború katasztrófája után Csonkamagyarországnak kellett kezébe vennie a kérdés megoldását és szemelláthatólag erre mutat *Szekfű Gyula* professzornak 1925-ben tett következő nyilatkozata (Klebensberg Emlékkönyv): »Kis nemzetünk a világtörténelem ismeretét nem szolgálhatja másként, mint ha saját történetét és szomszédaiét világítja meg saját lángjával.« *Hóman Bálint* nyomban észrevette, hogy e célkitűzésben ellenmondás van, mert a szomszédok történetére való szorítókozásból a régi provincializmus rendszere tükröződik, ez pedig az önelszigetelés útjára vezet. Hóman az általa kezdeményezett világtörténelmi vállalkozás előszavában megvallotta, hogy Magyarországon a világtörténelem szakemberekben szűkölködik, ezt a nyilatkozatot tehát akként kell elfogadnunk, mint a közszükséglet ki nem elégítettségének megállapítását.

Messzemenő volt az a követelés, melyet a fennforgó közszükségletről való gondoskodás tekintetében Apponyi Albert gróf felállított akkor, mikor 1932-ben a Nemzetek Szövetségében, a magyar kormány képviselőjében, azt a javaslatot tette, hogy »a nemzeti történelem mindig az egyetemes történelem keretében adassék elő és igyekezzék a nemzetek eredetében és fejlődésében a nemzetek összetartozását kimutatni.« Ez a megállapítás ugyanis oly nagy eltérést állapít meg Apponyi követelése és a hazai gyakorlat között, hogy felfogásunk szerint a legsürgősebb tennivaló nem lehet más, mint a szükséglet fogalmának tisztázása.

V.

Nem férhet kétség ahhoz, hogy nemzeti történelmen a történelmi Magyarország, tehát nem pusztán a magyarság, hanem a magyarság és a nemzetiségek, az egész történelmi magyar nemzet története értendő. Ebben természetesen benne van azoknak a szomszédos népeknek a történelme is, melyekkel a történelmi Magyarország nemzetiségei faji kapcsolatban állottak.

A világtörténelem azonban sem nem nemzeti, sem nem a szomszédos népek és országok története, hanem a világ története.

Közgyűjteményeinkben pontosan megállapítható az, hogy milyen korszakokban és milyen arányban szakadtunk el a külföldi tudományosságtól. Aki ezt megfigyeli, azt is könnyen megállapíthatja, hogy éppen az egyetemes történelmi tanszék felállítása, tehát körülbelül a kiegyezés óta hiányos vagy egyoldalú közkönyvtáraink idevonatkozó anyaga. A Magyar Tudományos Akadémiától egy időben beszerzett forrásművektől eltekintve, a nemzetközi vonatkozású tárgyak tanításának törlése, illetőleg annak csak formai visszaállítása folytán a világtörténelem forrásműveinek olyan mértékben való pótlása és beszerzése közgyűjteményeink számára, amint az más államokban található, nálunk már csak igen nagy állami befektetés útján volna végrehajtható. Ezen a téren tehát legalább azoknak a forrásoknak beszerzésére kellene törekednünk, amelyekből Magyarországnak a külvilággal, vagyis az idegen államokkal és hatalmakkal való kulturális és politikai kapcsolatai tanulmányozhatók. Ellenkező esetben ugyanis alig fogunk tiszta képet nyerni arról, hogy Magyarország milyen helyet foglalt el Európa és a világ fejlődésében, ez által pedig nemzeti történetünk is nagy mértékben hiányos marad.

Egyetemes történelmi tanszékeinknek a szükséghez mért besztása mellett kívánatos azoknak a világtörténelemből szakszerűen képzett és tudományos eredményeket felmutató erőkkel való betöltése.

Miután a tudományos képzés, valamint a tudomány művelése az egyetem fogalmától el nem választható, a tanárképzés viszont az egyetem fogalmával szerves kapcsolatban nincsen, kívánatos, hogy a tudomány hivatott művelése az egyetemre háruljon, a tanárképzés pedig az egyetem tudományos munkáján kívül történjék.

A történettudomány művelése csak akkor tekinthető tökéletesnek, ha a tudomány minden ágára kiterjed. Nem elég tehát arra törekednünk, hogy a történelmi segédtudományok és a művelődéstudományok tanítása szakavatott kezekben szakavatott módon történjék, mert a történettudomány lényegét voltaképpen az egyetemes és nemzeti történelem szakszerű művelése alkotja. Fölötte hiányos ebben a tekintetben az a beállítás, mintha pl. az ókor történelmét

csak a görög és római történelem alkotná (lásd: Ókori Lexikon), mert ez aránytalanul nagyobb ismeretanyag elhanyagolását vonja maga után; aminthogy pl. a középkori történelem elhanyagolásától és a külföldi kutatásoktól való egyre szembeszökőbb elmaradásból eredő hiányokat sem pótolhatja egyes külföldi megállapításoknak a magyar történelemben való átvitele és nem mindig szerencsés alkalmazása.

A középiskolai történettanításban a tananyag elosztása erős módosításra szorul. A középiskolai történelmi tankönyveknek kellő alapfogalmat kell nyújtaniok az őskorról, kellő tájékozást az ókori keleti népekről, de az ókor ismeretanyagának feltétlenül a római birodalom kettéoszlásával, Kr. u. 395-ben kell végződnie, mert ott kezdődik azoknak a népeknek bevándorlása, melyek a mai Európát lakják és államait alkotják. Pirenne belga professzornak az a spekulációja, hogy az ókor határát négy évszázaddal későbbretolja ki, nem állotta meg helyét. Ugyanígy a legújabb kor kezdetét 1789 helyett 1815-re kell tennünk, mert ma már a franciák sem kezdik azt a francia forradalom kitörésével, hanem az új európai államrend kialakulásával, amely 1914-ig megmaradt. A tanítandó anyag elosztása is arányosabb lesz, ha kipróbált és ma már általánosan elfogadott felosztáshoz alkalmazkodunk.

A tanárnak biztosítanunk kell a megfelelő szakképzettséget, de a hivatása betöltésének megfelelő anyagi ellátást is, hogy megfelelő színvonalon, szakismereteinek elsovadása helyett, megengedhesse magának azok szeretetét és szakszerű fejlesztését, mit megfelelő színvonalú gyűjtemények berendezésével biztosíthatunk.

Tekintettel arra, hogy a nemzet sorsa nem kis mértékben függ a középiskolától, külön gondoskodás tárgyául kell szolgálnia a tanintézetnek, a tanárnak és a tanulónak.

Ha úgy vélik, hogy a sportkedv fokozása szülte a rekordot, a rekord a tempót és a tempó a kifáradást, akkor hozzá kell tennünk, hogy a világtörténelem stádionján ezerévet megfutott, a világ forgatagában elszigetelten és rokontalanul küzdő magyar nemzetnek nem szabad annyira kifáradnia, hogy kimerüljön és a küzdelmet feladja. Ezen a ponton tehát még mindig változatlanul fennáll a XVIII-dik század országgyűlési rendjeinek az a követelése, hogy a magyar nemzet fiainak a világ helyes megismerése kötelességük azért, hogy így szerzett ismereteikkel segítségére legyenek a nemzetnek abban, hogy a maga helyét a nemzetek között a jövőben is megállhassa.

A történelem jól felfogott művelése és tanítása kétségtelenül az a fonál, mely a multat a jövővel összeköti. Ezt a fonalat nem gyengíteni kell, hanem erősíteni, mert a jövőnek sok mérföldköve áll még a magyar nemzet előtt azon az úton, melyet csak ezután kell megfutnia. Mert az igazi rekord a nemzet életében az, hogy

ha nagy távolságokat pihent erővel tud befutni; ha nem lesz egyre fáradtabb minden mérföldkőnél és ha belátható kövek távolán belül nem adja fel a küzdelmet a nemzetek között azért, mert erejüket nem ismerte, megismerni nem tudta; mert erre módja és alkalmja nem volt; ha nem roppan össze a világban, amelyről helyes fogalmat nem szerzett magának, mert nem volt, aki ezt megadja neki és mert nem volt az ő országában, aki belátta vagy tudta volna, hogy erre neki szüksége van.

A nemzeti és világtörténelem művelése és tanítása ezért fontos a magyar nemzetre; kérdésének rendezése is ezért kötelessége a kormánynak.

Horváth Jenő.

A TESTNEVELÉS SZEREPE A FEJLŐDÉSI ZAVAROKKAL KÜZDŐK GONDOZÁSÁBAN ÉS NEVELÉSÉBEN.

Amióta a korszerű testnevelés a nevelés hatalmas birodalmában polgárjogot nyert és a nemzetnevelés fontos tényezőjének értékére emelkedett, szorgalmasan kutatja azokat a területeket, ahol a maga sajátos céljával és eszközeivel tudatosan szolgálhatja a nevelés egyetemes rendeltetését és a magyar nevelés mai feladatait. A közép- és középfokú iskolákban a testnevelés elfoglalta hadállásait és most folynak az erősítő munkálatok azon, hogy minél szorosabban hozzákapcsolódják az egységes nevelés munkájához. Az elemi iskolák is feltárták kapuikat, a nevelő tevékenységhez segítséget adó testnevelés számára és ha az ismeretek rendkívüli tömege miatt térfoglalása lassabban halad is előre, nem kétséges, hogy rövidesen sikerül megtalálni a helyes egyensúlyt közte és a közismereti tárgyak között. A szakiskolákban már csak morzsák jutottak a testnevelésnek, míg főiskoláinkon szemünk előtt bontakozik ki a testnevelés vonzó ereje és alakító hatása.

Van azonban közoktatási szervezetünknek egy olyan területe, amelyen a testnevelés eddig el volt hanyagolva és ez: a gyógyítva nevelő intézetek. Talán azért nem kereste fel falait, mert a gyógyítva nevelő intézetek iskolaszervezetünkben egészen külön helyet foglalnak el és feladataik jellege miatt nem tekintik szorosan vett oktató intézményeknek. Pedig éppen nevelő jellegük még jobban kiemeli őket a köznevelés nagy műhelyéből és fokozottabb mértékben keresik a nevelésnek azokat az eszközeit, melyek alkalmazásával a fejlődést siettethetik. Ezért a nevelő tevékenység gyógyító jellegét jogosan használhatják címükben. Hogy a testnevelésre

¹ Rendes tagsági székfoglaló előadás a Magyar Paedagogiai Társaság 1940. márc. 16-iki felolvasó ülésén.